

Het effect van een handpop

Onderzoek naar het effect van een handpop op kinderen
uit groep 1 en 2 tijdens muzieklessen.

Geschreven door: Geeske Yntema

**Onderzoek naar het effect van een handpop op kinderen
uit groep 1 en 2 tijdens muzieklessen.**

Geschreven door:
Geeske Yntema
158666

Begeleider:
Sjoerd van der Veen

Vakgebied:
Muziek

Leraar basisonderwijs te
Stenden Hogeschool
Leeuwarden

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie, waar ik na de zomervakantie 15 weken aan heb gewerkt. Weken waarin ik dagelijks aan mijn onderzoek heb gewerkt en weken waarin ik er minder aandacht aan heb besteed. Ik ben in deze weken enthousiast bezig geweest met mijn scriptie, dit kwam voornamelijk ook omdat mijn onderzoekopzet snel was goedgekeurd zodat ik verder kon. Ik heb de lessen in een korte tijd gegeven waardoor mijn scriptie in grote sprongen vooruit ging.

Wanneer ik vast liep en vragen had, kon ik bij mijn begeleider, Sjoerd van der Veen, terecht om ze te laten beantwoorden. Hij was snel met antwoorden via de email waardoor we snel iets konden bespreken of een afspraak konden maken. Een afspraak hielp mij niet alleen verder maar ook mijn motivatie werd hierdoor groter. Hier ben ik Sjoerd dan ook erg dankbaar voor!

Naast de hulp van mijn begeleider, heeft ook mijn LIO school, 'School X', een grote rol gespeeld bij het praktijkonderzoek. De leerkrachten stonden net zoals Sjoerd altijd open voor gesprekken en hulp. Wanneer het mij uit kwam mocht ik de lessen komen geven. Ik wil de leerkrachten bedanken voor die vrijheid. 'Flexibele Fetsje' in het bijzonder.

Ten slotte wil ik mijn familie, Judith en Michelle bedanken. Mijn familie die open stond voor al mijn verhalen en Judith en Michelle die tijd hebben genomen om mijn scriptie na te kijken. Ondanks vele tips van de mensen om mij heen, heb ik mijn eigen scriptie gemaakt. Ik heb daarom met veel plezier aan mijn scriptie gewerkt en ik hoop dat er ook met plezier naar gelezen mag worden.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	5
1. Waarom dit onderzoek?	6
1.1 Het probleem.....	6
1.2 Onderzoeksvraag en de daarbij horende deelvragen.....	6
1.3 Ethische verantwoording.....	7
2. Onderzoeksmethode.....	8
2.1 Verduidelijking type onderzoek.....	8
2.2 Dataverzameling.....	8
2.3 Populatie.....	9
2.4 Observatie.....	9
2.5 Betrouwbaarheid en validiteit.....	10
3. Literatuuronderzoek.....	11
3.1 De school en het vak muziek.....	11
3.1.1 Reggio Emilia als pedagogische benadering.....	11
3.1.2 Oorsprong Reggio Emilia.....	11
3.1.3 Hoe Loris Malaguzzi kinderen ziet.....	12
3.1.4 Visie van de basisschool 'School X'.....	12
3.1.5 Gebruik van de handpop op 'School X'.....	12
3.1.6 De rol van muziek op 'School X'.....	13
3.1.7 Inhoud vak muziek.....	14
3.1.8 Muzikale ontwikkeling.....	16
3.1.9 De vijf muziekdomeneinen.....	17
3.2 De handpop.....	20
3.2.1 Gebruik van de handpop.....	20
3.2.2 Doelen die de pop beoogd voor het gebruik.....	21
3.2.3 Handpop gebruik in dit onderzoek.....	22
4. Resultaten.....	23
4.1 Verklaring van de grafieken	23
4.2 Resultaten per les.....	24
4.3 Les resultaten vergelijken.....	28
5. Conclusie.....	29
5.1 Conclusies n.a.v. observaties en gesprek.....	29
5.2 verklaringen.....	30
5.1.1 De rol van muziek.....	30
5.1.2 Het pedagogische klimaat.....	30
5.1.3 De leerkracht.....	30
5.3 Eigen mening.....	31
5.4 Aanbeveling.....	31
6. Samenvatting.....	32
Literatuurlijst.....	33

Bijlagen.....	34
Bijlage 1: De muzieklessen	
Bijlage 2: De observaties	

Inleiding

‘Neemt juf Jip ook weer mee de volgende keer?’

‘Juf, Jip is zo lief!’

‘Waar slaapt Jip nu eigenlijk?’

Dit zijn uitspraken die ik geregeld heb gehoord toen ik in het tweede jaar een verhalend ontwerp hield in groep 1 en 2. De kinderen waren destijds zeer enthousiast wanneer ik een levensechte handpop tevoorschijn toverde. Ik was benieuwd wat voor resultaten het gebruik van een handpop zou opleveren. Door de uitspraken en het enthousiasme genoot ik van de lessen. Maar zou het gebruik van een handpop tijdens de lessen meer effect op de betrokkenheid van de kinderen hebben dan een les zonder handpop? Door middel van een onderzoek heb ik antwoord op deze vraag gekregen.

Voorafgaand aan het onderzoek heb ik goed nagedacht over een onderwerp voor mijn scriptie. Om echt te beginnen met het onderzoek heb ik een toets moeten maken. Hiervan heb ik geleerd hoe je een onderzoek moet opzetten, uitvoeren en verwerken. Vervolgens heb ik een onderzoeksopzet gemaakt. Het onderzoeksopzet is besproken in de klas en met de desbetreffende leerkracht. Mijn onderzoeksopzet is verwerkt in hoofdstuk 1 en 2.

Voor het literatuuronderzoek heb ik vragen opgesteld die ik vooraf heb geformuleerd. De vragen worden beantwoord met behulp van de literatuur. De antwoorden heb ik van verschillende sites en uit diverse boeken gehaald. Deze staan vermeld in de literatuurlijst. Het literatuuronderzoek heb ik beschreven in hoofdstuk 3.

Daarna heb ik genoeg kennis verzameld om de observaties op te stellen en het praktijkgedeelte te onderzoeken. Het onderzoek dat ik in de praktijk heb uitgevoerd is gedaan in één groep bij de kleuters. De observaties van de kleuters zijn gehouden tijdens de zes muzieklessen door de vaste leerkracht van groep 1 en 2. Informatie over de observatie is te vinden onder hoofdstuk 2 en het observatieformulier kunt u terug vinden in de bijlagen. Ook de muzieklessen zijn daar in terug te vinden.

Om tot een conclusie te komen heb ik alle resultaten van het onderzoek verwerkt in grafieken en vergeleken met elkaar. Dit heb ik uitgewerkt onder de hoofdstukken 4 en 5. Hoofdstuk 5 sluit zich af met aanbevelingen voor een nader onderzoek.

Een samenvatting van deze scriptie kunt u lezen in hoofdstuk 6.

In deze scriptie wordt de samenvatting gevolgd door de literatuurlijst en afgesloten met de bijlagen.

1. Waarom dit onderzoek?

Een onderzoek is niet zonder reden, er is altijd een aanleiding voor. Wat de aanleiding en het probleem is wordt verteld in de volgende paragraaf. De onderzoeksvraag en de daarbij horende deelvragen worden onder de paragraaf 1.2 uitgewerkt. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een ethische verantwoording.

1.1 Het probleem

Twee jaar terug heb ik voor het eerst een levensgrote handpop gebruikt tijdens een verhalend ontwerp op een basisschool. De reacties op de pop van de kinderen motiveerde mij om de handpop vaker in te zetten in mijn lessen. De kinderen waren enthousiast. Ze vroegen geregeld waar de handpop was en of hij/zij nog eens terug zou komen.

Ik heb geen ervaring met het gebruik van een handpop op de basisschool zowel als stagiaire en als kind. Tijdens mijn opleiding heb ik kennisgemaakt met de methodes Schatkist en Kind op maandag. Deze methoden gebruiken beiden handpoppen. Na enig research ontdekte ik dat buiten deze methodes ook gebruik kan worden gemaakt van een handpop. Dit trok mij aandacht. Zoals de kinderen reageerden op de handpop tijdens het verhalend ontwerp, zo zou elke les toch moeten zijn? Enthousiast, leergierig en betrokken. Wanneer het actief inzetten van een handpop tijdens een vak effect heeft op de betrokkenheid, waarom wordt de handpop dan niet vaker ingezet als hulpmiddel? Het doel van dit onderzoek wordt langzamerhand duidelijk. De probleemstelling luidt:

‘Wat zou het effect zijn als er een handpop zou worden gebruikt in de groepen 1 en 2 tijdens een muziekles?’

1.2 Onderzoeksvraag en de daarbij horende deelvragen

Naar aanleiding van de probleemstelling is er een onderzoeksvraag opgesteld. In dit onderzoek moet duidelijk worden of een handpop effect heeft op de betrokkenheid van de kinderen tijdens de muzieklessen in groep 1 en 2. Daarom luidt de onderzoeksvraag als volgt:

‘Wat is het effect op de kinderen wanneer een handpop ingezet wordt als hulpmiddel tijdens de muzieklessen in groep 1 en 2?’

Dit type vraag is een samenhangvraag. Er wordt gevraagd of er een relatie is tussen het inzetten van de handpop en of het effect heeft op de kinderen tijdens de muzieklessen. Ik heb ervoor gekozen om mijn onderzoek met de handpop uit te voeren tijdens de muzieklessen omdat dit aansluit op mijn minor muziek.

Om te kunnen verdiepen in het onderzoek zijn er een aantal deelvragen opgesteld. Deelvragen waarvan de antwoorden uit de literatuur komen. De deelvragen worden beantwoord door de praktijk. Daarom zijn de vragen verdeeld onder literatuur- en praktijkonderzoeksvragen.

Literatuuronderzoeksvragen

1. Wat houdt de visie van de pedagogische benadering van Reggio Emilia in?
2. Is de visie van de benadering van Reggio Emilia terug te vinden in de praktijk op School X?
3. Wat is de inhoud van het vak muziek in groep 1 en 2?
4. Op wat voor manier hanteer en gebruik je een handpop?
5. Welke doelen beoogt het gebruik van een pop. (evt. pedagogisch didactisch,

muziekaal/theatraal)?

6. Op welke wijze kan de betrokkenheid in een muziekles worden gemeten in groep 1 en 2?

Praktijkonderzoeksvragen

1. Wat voor rol speelt muziek op basisschool School X?
2. Zijn de kinderen van basisschool School X bekend met het gebruik van de handpop tijdens lessen?
3. Op welke wijze wordt de handpop gebruikt in het onderzoek?
5. Zijn er verschillen te zien tussen de door de domein overeenkomende lessen?
6. In welke mate zijn de kinderen betrokken tijdens de muzieklessen zonder handpop.
7. In welke mate zijn de kinderen betrokken tijdens de muzieklessen met handpop.
8. Wat is het verschil tussen het gebruiken van een handpop en het niet gebruiken van een handpop?

1.3 Ethische verantwoording

Voordat het onderzoek van start kan gaan zal het onderzoek goedgekeurd worden. Dit onderzoek is ethisch verantwoord, omdat er toestemming voor is gekregen. Er worden tijdens dit onderzoek geen belangen van andere mensen geschaad. De eventuele filmopnames worden alleen uitgevoerd als hier toestemming voor is gegeven. Alle gegevens die worden verzameld, worden alleen gebruikt voor het onderzoek.

2. Onderzoeksmethode

Een onderzoek wordt doordacht voordat er aan wordt begonnen. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke keuzes zijn gemaakt aan de onderzoekstechnische kant. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt kort verteld over de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek.

2.1 Verduidelijking type onderzoek

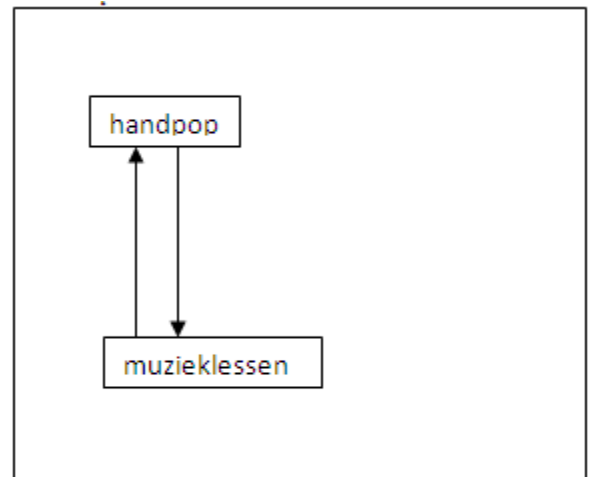
Het onderzoek is explorierend, dit houdt in dat er vooraf geen theorie of hypothesen voor het onderzoek gesteld is. Er is eerder nog geen vergelijkbaar onderzoek naar het gebruik van een handpop tijdens muzieklessen gedaan. Dit onderzoek is dus gericht op de ontwikkeling van een theorie. Er wordt gekeken naar de verbanden tussen de kenmerken van de onderzoeksheden. Dit is typisch voor dit onderzoek. Daarom is de vraagstelling van het onderzoek een open samenhangonderzoeksvraag.

Er wordt gebruik gemaakt van een experiment. Een experiment is geschikt om te toetsen of er een (causaal)verband tussen twee kenmerken bestaat. De kenmerken zullen later in dit hoofdstuk worden besproken. Het praktijkgedeelte wordt in een groep gehouden. Omdat er geen gebruik wordt gemaakt van een controle groep noemen we het experiment een pre-experiment. Het pre-experimentele ontwerp bestaat uit één bestaande groep en heeft alleen een nameting. Er is bewust gekozen om één groep te gebruiken bij het onderzoek. De groep 1 en 2 is een kleine groep en kan niet worden gesplitst in twee groepen. Een controle groep van een andere school zou wel kunnen, ook hier is bewust niet voor gekozen. De twee groepen zullen niet dezelfde basis in de klas of school hebben qua musische rol, het pedagogisch klimaat en de visie. De school waar het experiment wordt uitgevoerd heeft de visie opgesteld volgens de benadering van Reggio Emilia. Dit zou effect kunnen hebben op de resultaten van het onderzoek.

In het conceptueel model wordt duidelijk dat er een verwacht verband is tussen de twee centrale begrippen.

Nog een aantal begrippen die een verband met elkaar zouden kunnen hebben;

- Het werken met of zonder een handpop
- Het pedagogische hulpmiddel
- De bekendheid werken met een pop
- De visie school
- Het pedagogisch klimaat in de groep

Conceptueel model

2.2 Dataverzameling

Tijdens het onderzoek wordt gebruik gemaakt van observaties en een eind klassengesprek als dataverzamelmethode. Deze methode is gekozen om daarmee de meeste resultaten en informatie te winnen. Het onderzoek wordt hierdoor meetbaar. Door de gesprekken zal duidelijk worden wat de voorkeuren zijn van de kinderen, met of zonder handpop. Met behulp van de observaties kan het feitelijke gedrag worden vastgesteld. Bij een klassengesprek is het uiteindelijk ook nooit zeker of er wel een 'eerlijk' antwoord uitkomt. Door het op de film te zetten kan het meerdere keren worden bekeken. De observatie, film en het gesprek versterken elkaar in de conclusie van het onderzoek.

Er wordt gestructureerd data verzameld. Het onderzoek is gestructureerd omdat er verwachtingen zijn over de reacties en/of antwoorden. De observatie wordt gericht afgenomen waarbij het gedragsalternatief kan worden aangekruist of beschreven.

De informatie kan direct worden verzameld, omdat het niet bedreigend is voor de kinderen van groep 1 en 2. Er worden ook geen bedreigde onderwerpen gebruikt.

Het effect op de handpop wordt gemeten door betrokkenheid, dit is het kenmerk. Het meetniveau van betrokkenheid is ordinaal. De dimensies van het kenmerk zijn:

- aandacht
- concentratie
- enthousiasme

Bij deze dimensies zijn een aantal indicatoren geformuleerd:

- Het kind reageert spontaan op de pop/leerkracht.
- Het kind reageert op een vraag van de pop/leerkracht.
- Volhoudende aandacht: Het kind kijkt naar de leerkracht.
- Het kind doet mee aan de activiteit.
- Het kind gaat mee in de situatie.
- Het kind heeft oogcontact met de pop/leerkracht.

2.3 Populatie

De eenheden, te weten de kinderen van groep 1 en 2, vormen te samen de populatie. De gehele populatie wordt betrokken bij het onderzoek. De kinderen van groep 1 en 2 zijn met negen kinderen. Deze negen kinderen worden allemaal gefilmd. Bij dit onderzoek wordt ervan uitgegaan dat er een oorzaak met een gevolg is. Er is dus sprake van een causaal verband.

2.4 Observatie

Het voordeel van een observatie is dat het feitelijke gedrag van de kinderen wordt waargenomen. Helaas zijn er ook nadelen bij een observatie. Bij een observatie kan je bijvoorbeeld het gedrag waarnemen maar, niet de achterliggende gedachten.

Daarom wordt er aan het eind van alle lessen ook een evaluatie gesprekje met de kinderen gehouden. Met vragen als 'wat vinden jullie leuker; zonder of met handpop?' en 'waarom is het zo leuk als hij er bij is en waarom is het niet leuk dat hij er bij is?' De meningen van de kinderen zouden dan kunnen helpen met het ondersteunen van de conclusie. Observeren kost tijd.

Daarom worden de gesprekken gefilmd, zodat het later kan worden teruggekeken.

De leerkracht neemt de observaties af tijdens de les en zal afstand nemen van de groep. De camera zal ook op een onopvallende plek worden gezet, zodat de lessen niet worden verstoord.

In de observatie wordt het kenmerk betrokkenheid gemeten bij groep 1 en 2 van School X. Met behulp van literatuur is uitgezocht hoe het kenmerk kan worden gemeten.

Betrokkenheid bij kinderen is van groot belang. Als er geen betrokkenheid zou zijn van binnenuit om ergens mee aan de slag te gaan kan er geen ontwikkelingsproces plaatsvinden. Wanneer een kind erg betrokken is, zal datgene wat het kind doet meer indruk maken dan wanneer het niet betrokken is.¹ De activiteit is interessant en boeit hen. Betrokkenheid is één van de ontwikkelingsbepalende factoren bij muziek. Je kun spreken van betrokkenheid als

¹ Jong, L. de en Heijden, A. van der (2005) *Gevangen in een schelp: Ontwikkelingsgericht muziekonderwijs in de onderbouw*. Houten/ Groningen: Wolters- Noordhoff bv (54, 103,105)

kinderen zich met echte belangstelling aandachtig op een of andere activiteit concentreren en er sterk door geboeid zijn. Als iemand betrokken is kan hij/zij aanhoudend, geconcentreerd en/of tijdvergetend bezig zijn. Dit persoon stelt zich open en legt een mentale activiteit aan de dat, hij is gemotiveerd en hij maakt energie vrij en ervaart voldoening.

Er zijn een aantal signalen waaraan je betrokkenheid kan zien. Dit zijn de volgende tekens: energie, creativiteit en complexiteit, nauwkeurigheid, mimiek en houding, concentratie, verwoording, doorzetting en reactietijd.¹

Bij het observeren van betrokkenheid kun je naar verschillende dingen kijken.

Als observant is het van belang om anders te gaan kijken, hij moet zich open stellen en bereid zijn om te observeren.

Op het observatie formulier worden vijf gedragsindicatoren van betrokkenheid gebruikt.

Om het onderzoek valide te maken, dus meten gericht naar wat we echt willen weten zijn de volgende gedragsindicatoren of beter genoemd gedragskenmerken geformuleerd:

	Gedragskenmerken
Gedrag 1	Het kind heeft oogcontact met de pop/leerkracht.
Gedrag 2	Het kind reageert spontaan op de pop/leerkracht.
Gedrag 3	Het kind reageert op een vraag van de pop/leerkracht.
Gedrag 4	Het kind gaat mee in de situatie.
Gedrag 5	Het kind doet mee aan de activiteit.

Tijdens de lessen wordt er gekeken naar het gedrag van de kinderen. De observatie indicatoren zijn vaak gericht naar de handpop of de leerkracht. Zoals gedrag 1: 'Het kind heeft oogcontact met de pop/leerkracht.' Als de les wordt gegeven met de pop wordt er gekeken of de kinderen oogcontact maken/zoeken met de pop. Als de les wordt gegeven zonder de pop wordt er gekeken of de kinderen oogcontact maken/zoeken met de leerkracht.

Omdat de groep negen kinderen telt kan de leerkracht de kinderen als hele groep observeren. Zouden het er meer kinderen zijn, zal er een steekproef worden genomen. De observator zet bij de kinderen een kruisje wanneer hij de gedragskenmerken terug ziet bij de kinderen. De gedragskenmerken worden per kind aangekruist.

De betrouwbaarheid en validiteit worden vastgesteld door gebruik te maken van intercodeurs-betrouwbaarheid. Dat betekent dat er meer dan één observator de lessen observeert. (Baarda en de Goede, 2006)

2.5 Betrouwbaarheid en validiteit

De verwachtingen van de betrouwbaarheid van de metingen kunnen worden vertrouwd, omdat er alleen maar feitelijke gedrag is genoteerd. Er zullen geen subjectieve uitspraken worden gedaan over het waargenomen gedrag.

Bij de observaties wordt gericht gekeken naar wat er moet gemeten worden. Deze meting is dus valide. De meetbare kenmerken worden in een observatie model genoteerd.

¹ URL: www.leraar24.nl/leraar24-portlets/servlet/document?id=903. Geraadpleegd op: 14-10-2013.

3. Literatuuronderzoek

Zoals er al eerder is verteld wordt er gebruik gemaakt van literatuur. Er zijn, voordat het onderzoek is afgenomen, vragen opgesteld die helpen en voorbereiden bij het onderzoek. In deze paragraaf zijn de vragen uitgewerkt. De volledige omschrijving van de literatuur die hier voor is gebruikt is verzameld in de bronnenlijst. Dit hoofdstuk wordt gesplitst in twee delen. Onder paragraaf 3.1 zijn de onderzoeksvragen uitgewerkt die onder de school en het vak muziek vallen. Alles wat over 'het gebruik van de handpop' valt, staat onder paragraaf 3.2.

3.1 De school en het vak muziek

Voorafgaand het experiment zijn er dingen uitgezocht die essentieel zijn vooraf het onderzoek. Het gaat onder andere om: de benadering van Reggio Emilia, de visie van de school, de rol van de handpop en de muziek in de klas, de inhoud van muziek, de kerndoelen, de muzikale ontwikkeling en de muziek domeinen. Deze onderwerpen zijn allemaal onderverdeeld en verwerkt in deze paragraaf.

3.1.1 Reggio Emilia als pedagogische benadering

De LIO-school werkt vanuit de benadering van Reggio Emilia. Voor het onderzoek is het van belang om te weten wat voor invloed deze benadering heeft op het praktijk gedeelte van het onderzoek.

Pedagogiek is opvoedkunde, de manier hoe kinderen worden grootgebracht door hun verzorgers/ouders. Verschillende pedagogen doen uitspraak over op welke manier kinderen moeten worden groot gebracht. De kijk op de ontwikkeling van Loris Malaguzzi staat beter bekend als Reggio Emilia. Zijn kijk over hoe kinderen zich moeten kunnen ontwikkelen. Beter bekend als de benadering van Reggio Emilia. De basisschool waarop het onderzoek heeft plaatsgevonden heeft hun visie geformuleerd volgens de benadering van Reggio Emilia. In de volgende paragrafen wordt verduidelijkt wat deze benadering inhoudt.

3.1.2 Oorsprong Reggio Emilia

Reggio Emilia is een klein dorpje in Italië. Dit dorpje is uiteraard bekend geworden om de pedagogische benadering.¹ Loris Malaguzzi is de aanstichter van de benadering. De Italiaanse Malaguzzi is een filosoof die pedagogische ideeën heeft ontwikkeld voor het onderwijs. Hij wilde de kinderen niet alleen individueel laten praten maar meer de kinderen zich te laten uiten door met elkaar dingen te maken en te doen.

Loris Malaguzzi vertelt: "Zo begint het verhaal, zes dagen na de oorlog, in het voorjaar van 1945. Het was de tijd dat de mensen zich wilden bevrijden van het verleden en verlangden naar een nieuwe betere wereld. In een klein dorpje, enkele kilometers van Reggio Emilia vandaan, besloten de bewoners zelf een klein schoolje te stichten voor hun jonge kinderen. Immers, zo was hun door het socialisme geïnspireerde overtuiging: een betere wereld begint met betere mensen en dus met betere opvoeding. Deze ouders wilden hun jonge kinderen een goede en positieve start in het leven geven na alle ellende van de oorlog. De moeders vonden het ook voor jonge kinderen belangrijk is om veel en vaak met elkaar te zijn en hun leven te delen. Ze verzamelden oude bouwmaterialen, demonstreerden een achtergebleven tank, kregen een stuk land van een boer en gingen aan de slag. Onder de indruk van het verlangen en de daadkracht

¹ Meeuwig, M., Schepers, W en Werf, T. van der (2007) *Een introductie in de sporen- pedagogiek: sporen van reggio*. Amsterdam: B.V. Uitgeverij SWP (39-45)

van de bewoners sloot Malaguzzi zich als onderwijzer bij hen aan.' (Meeuwig. M., Schepers. W en Werf. T. van der, 2007)

3.1.3 Hoe Loris Malaguzzi kinderen ziet

Volgens Loris Malaguzzi komen kinderen niet met lege hoofden op de wereld. Het kind is competent, krachtig en intelligent en beschikt wel over honderd talen om met zijn omgeving te kunnen communiceren.

Kinderen zijn gericht op communicatie en interactie met de mensen in hun omgeving. Ze zijn leergierig en leren de wereld kennen met hun zintuigen en vermogens uit nieuwsgierigheid. Ze ontdekken en ervaren. Ze ontwikkelen verschillende gedachten, ideeën en fantaseren. Kinderen ontwikkelen hun eigen theorieën en kennis waardoor ze werken aan hun eigen ontwikkeling. De motivatie naar het onderzoeken of andere dingen komt van binnenuit. De omgeving heeft veel invloed op de ontwikkeling van het kind. Kinderen hebben hun ouders/verzorgers nodig om voor het verzorgen en om te beschermen. Dit is de visie van Malaguzzi, de benadering van Reggio Emilia. (Meeuwig. M., Schepers. W en Werf. T. van der, 2007)

3.1.4 Visie van de basisschool 'School X'

Tot hoeverre leeft de basisschool deze benadering na? Deze vraag is beantwoord met behulp van de schoolgids. In deze paragraaf wordt de visie van de basisschool geformuleerd met daarin de pedagogische visie. Deze visie sluit aan bij de benadering van Reggio Emilia.

Op de voordeur van de school staat het volgende:

'Sprankelend en bijzonder onderwijs, zo'n school willen we zijn voor de kinderen, Met uitdaging, bewondering en zin in leren. Speels en serieus. Met de ramen open om naar binnen en buiten te kijken. Midden in de wereld van nu.'

Het team speelt hier een belangrijke rol. Het team probeert de Christelijke traditie op een positieve manier uit te dragen.

Iedereen heeft een eigen identiteit, daarom gaan zij in een sfeer van wederzijds 'respect' met elkaar om. Ze willen de kinderen helpen om het ontdekken van identiteit te ontwikkelen.

De visie op het kind sluit hierbij aan met de volgende woorden:

'Een kind heeft hulp, leiding en begeleiding nodig om te groeien, zichzelf te worden en volwassen te worden. Binnen onze school wordt gewerkt aan een optimale ontwikkeling van onze kinderen. Door de wisselwerking tussen het kind zelf en zijn omgeving is er ontwikkeling.'

Hoofd, Hart en Handen passen bij de drie woorden: ontmoeten- ontdekken- ontwikkelen. Deze drie woorden worden verwerkt in de visie van de school. Vanuit de benadering van Reggio Emilia sluiten de volgende uitgangspunten erbij aan. Geciteerd uit de schoolgids van School X: *'Respect voor de talenten van het kind én de wijze waarop een kind zich ontwikkelt, zijn belangrijke uitgangspunten van de pedagogische ideeën, die zijn ontwikkeld door de Italiaanse filosoof Loris Malaguzzi (deze aanpak is beter bekend als Reggio Emilia). Onze school werkt vanuit deze pedagogische visie. We gaan uit van het competente kind dat zelfontdekkend leert.'* (Schoolgids, 2013-2014)

3.1.5 Gebruik van de handpop op 'School X'

De basisschool heeft wel handpoppen, dit zijn voornamelijk poppenkast poppen, dierpoppes en een handpop: Pompom van de methode 'Schatkist'. Pompom wordt af en toe ingezet tijdens de lessen van de methode. De keuze om de handpop in te zetten is aan de leerkracht zelf. De andere

handpoppen zijn aangeschaft door de leerkracht van groep 1 en 2. De poppen worden gemiddeld twee keer per schooljaar gebruikt. Als de poppen worden gebruikt, worden ze gebruikt om een nieuw thema in te leiden of tijdens een voorstelling. De kinderen zijn dus wel bekend met een handpop. De levensgrote handpop is nog nooit ingezet bij de huidige groep.

3.1.6 De rol van muziek op 'School X'

Op de basisschool 'CBS School X' is het doel dat de kinderen aan muziek plezier hebben en muziek beleven. In de schoolgids van de basisschool wordt geschreven dat de school veel aan muzikale vorming doet. Maar wat doen ze dan aan muziekonderwijs? Dit antwoord komt voor een deel uit de schoolgids en het andere deel is beantwoordt door de leerkracht.

Groep 1 en 2

De kleuters hebben vaak muziek, zo'n drie á vier keer in de week wordt er specifiek wat aan muziek gedaan. In deze lessen worden de vijf domeinen (zingen, luisteren, muziek maken, muzieknotatie en beweging) afgewisseld.

De kinderen zingen elke dag na trefwoord Bijbelse liedjes. De liedjes worden met of zonder cd gezongen. De leerkracht gebruikt tussendoor nog liedjes voor het opruimen, afsluiten van de dag, fruit eten, regels etc. De kleuters spenderen meer tijd aan muziek door de week dan wordt aangegeven op het klokurentabel. Hier wordt namelijk vier kwartieren gerekend per week.

Groep 3, 4 en 5

Helaas worden de AMV lessen tegenwoordig niet meer vergoed door de gemeente. Voor sommige kinderen is hierdoor de kans nog maar klein om AMV te volgen. School X heeft hier een oplossing voor. De kinderen krijgen AMV op school tijdens de muzieklessen door een gediplomeerde leerkracht die ook de juffrouw is van deze drie groepen. Naast AMV wordt de rest van het jaar worden de muzieklessen voldaan aan de vijf domeinen.

Daarnaast wordt er ook veel gezongen bij de dagopeningen en vieringen.

Er is veel variatie in de liedkeuzes. Van oude volksliederen in veel verschillende talen, tot actuele liederen die bij de belevingswereld van de kinderen passen.

Voor groep 3, 4 en 5 wordt een uur in het klokuren gerekend.

Groep 6, 7 en 8

In de hogere groepen komen er steeds meer vakken. Over het algemeen wordt er meer aandacht geschonken aan de vakken rekenen en taal. Bij groep 6, 7 en 8 is dat ook zo op de basisschool.

Wel krijgt het muziekonderwijs nog aandacht. In het klokurentabel wordt voor de bovenbouw vier kwartieren gerekend.

De school beschikt over een aantal muziekinstrumenten zoals klokkenspelen, trommels, raspen, tamboerijnen, xylofoons, gitaar, keyboard, piano

3.1.7 Inhoud vak muziek

Muziek is een cultuurgoed.¹ Muziekonderwijs speelt een rol die dus van belang is voor de samenleving.

De basisschool heeft de taak om de kinderen in aanraking te brengen met muziek. Dit doet de basisschool door het verwerven van vaardigheden, kennis en inzichten.

Muziek is tegenwoordig niet meer weg te denken, muziek is overal op de wereld.

Ook in het onderwijs is muziek steeds belangrijker.

De definitie van muziek is niet meer dan een in vorm gezette klank die betekenis geeft voor mensen.² De definitie van muziek wordt gevormd door drie kernwoorden: Vorm, klank en betekenis. Deze drie kernwoorden zijn belangrijk bij muziek met de vijf verschillende domeinen: luisteren, maken, bewegen, zingen en lezen en noteren. Vanuit deze domeinen kunnen muzieklessen worden gegeven aan alle leeftijden van de basisschool, ieder op zijn eigen niveau..

Aan de inhoud van het muziekonderwijs kan de leerkracht zelf veel inbrengen. Helemaal vrij is de leerkracht echter niet. Hij moet zich bij zijn lessen houden aan de wettelijk vastgestelde doelen, de kerndoelen. De kerndoelen 54, 55 en 56 zijn onderverdeeld in de stroming kunstzinnige oriëntatie. Het gaat dan om het verwerven van kennis uit de hedendaagse kunstzinnige en culturele variatie. De kerndoelen die worden benoemd hebben alleen betrekking op het vak muziek bij groep 1 en 2. Om een helder overzicht te krijgen worden de doelen per kerndoel uitgewerkt.³

Kerndoel 54

'De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.'

Dit kerndoel is onderverdeeld in zes domeinen in verschillende groepniveaus.

Omdat dit onderzoek gaat om de groepen 1 en 2 worden deze niveaus alleen uitgelegd per domein.

Betekenisvolle onderwerpen en thema's

- muzikale verkenning van onderwerpen uit de directe omgeving van de kleuters. Bijvoorbeeld: de omgeving (in de klas, in het huis), knuffel, beren, optocht, muziek in de straat, het weer, kabouters en reuzen, sprookjes, feesten, het verkeer, Sinterklaas en kerst, dieren, seizoenen. Deze onderwerpen worden zingend, spelend, bewegend en luisterend verkend

Zingen

- eenstemmige, korte en ritmisch eenvoudige liedjes, verbonden met het thema of onderwerp
- liedjes in het toongebied d'- b'
- eenvoudige structuren met veel handelingen in de tekst en melodie

¹ URL: <http://www.leraar24.nl/dossier/3360/muziekonderwijs> Geraadpleegd op: 10-10-2013

² Lei, R. van der, Haverkort, F. en Noordam, L. (2010) *Muziekmeester*. Baarn/Utrecht/Zutpen: ThiemeMeulenhoff. (23)

³ De kerndoelen zijn actueel en overgenomen van de site <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOriëntatie/F-L54b.html> Geraadpleegd op: 14-10-2013

Luisteren

- muziek afkomstig uit verschillende stijlperioden en culturen
- de muziek is eenduidig en duidelijk van karakter
- de muziek is helder en eenvoudig van structuur

Muziek maken

- korte klankbeelden spelen van betekenisvolle situaties
- de maat spelen bij liedjes
- spelen van tegenstellingen: hard-zacht, hoog-laag, snel-langzaam
- experimenteren met verschillende klankkleuren en bespeelmogelijkheden
- korte speelstukjes maken met herhalingen

Muziek vastleggen

- het onderwijs speelt zich altijd af binnen situaties die betekenis hebben voor de kinderen
- die geluiden/klanken van verschillende klankbronnen (bijvoorbeeld klankstaaf, triangel, fluit) grafisch noteren en spelen.

Bewegen

- bewegen bij- of naar aanleiding van (dans- en speel) liederen
- met bewegingen uitbeelden van de muzikale aspecten van betekenisvolle situaties bij het luisteren naar muziek.

Kerdoel 55

'De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.'

Reflecteren

- kijken/luisteren naar en praten over eigen werk en dat van hun groepsgenootjes

Kerdoel 56 is niet relevant voor het muziekonderwijs.

De hoeveelheid uren muziek die wordt gegeven op de basisschool ligt aan de basisschool. De uren worden aangegeven in een klokuren- of een kwartiertabel. De basisschool is verplicht om zich aan dit klokurentabel te houden.

3.1.8 Muzikale ontwikkeling

Twee Britse pedagogen Swanick en Tillman hebben een model opgesteld waarin de muzikale ontwikkeling van jonge kinderen wordt weergegeven. In het model worden vier perioden van ontwikkeling geformuleerd. Het kind richt zich elke keer anders op de aspecten van muziek. Het model ziet er als volgt uit. ¹

Stadium 1 (0 tot 4 jaar)	Beheersing, Materiaal	a. zintuiglijk b. controlerend
Stadium 2 (4 tot 9 jaar)	Imitatie, Expressie	a. persoonlijk b. muziektaal
Stadium 3 (10 tot 15 jaar)	Fantasiespel, Vorm	a. speculatief b. idiomatisch
Stadium 4 (15+)	Metacognitie, Waardering	a. symbolisch b. systematisch

Stadium 1 en 2 worden uitgewerkt omdat deze twee stadia essentieel zijn voor dit onderzoek.

Stadium 1: Zintuiglijke fase.

In deze fase zijn kinderen erg nieuwsgierig naar het geluid. Vervolgens worden ze blij van elk geluid dat ze hebben ontdekt. Ze weten dat elk instrument een ander geluid heeft en andere dingen kan. Als kinderen op een rustige plek zijn kunnen ze beter verschillende klanken ontdekken en ervaren hoe je op een instrument moet spelen. De kinderen herhalen vaak wat ze hebben ondervonden, totdat ze iets nieuws hebben ontdekt. Van zintuiglijk een instrument onderzoeken krijgen de kinderen er steeds meer controle over.

Stadium 2: Controlerende fase

Na de zintuiglijke fase komt de controlerende fase. De kinderen hebben klanken ontdekt in de zintuiglijke fase, in deze fase krijgen hun voorkeur voor instrumenten en klanken. Ze willen steeds meer een echte muzikant worden. Ze controleren het geluid.

De domeinen die in het muziekonderwijs worden behandeld prikkelen de ontwikkeling.

¹ Jong, L. de & Heijden, A. van der (2005) *Gevangen in een schelp: Ontwikkelingsgericht muziekonderwijs in de onderbouw*. Houten/ Groningen: Wolters- Noordhoff bv (85-91)

3.1.9 De vijf muziekdomeinen

Om de lessen betrouwbaar te maken zijn de zes lessen die zijn gegeven aan de groepen 1 en 2 gekoppeld aan de muziekdomeinen. De drie lessen die zonder de handpop zijn gegeven, hebben een verbindende lijn met de lessen die met handpop zijn gegeven. Ze hebben dezelfde leerdoelen en vallen onder hetzelfde domein.

Eerder is er in paragraaf 3.1.7 bij kerndoel 54 de doelen van de verschillende domeinen beschreven van groep 1 en 2. Hieronder is uitgebreid verwerkt waarom het belangrijk is voor de kinderen om als leerkracht de lessen te verbinden met de domeinen.¹ Er wordt ook verteld wat de taak van de leerkracht daarbij is.

Zingen

Er zijn weinig plaatsen op de wereld waar mensen niet zingen. Bijna iedereen zingt of heeft wel eens gezongen. Zingen past en hoort bij de mens. Het kan een fijn gevoel geven, het kan gezellig zijn of mensen vinden het leuk. Het kan bijvoorbeeld je gevoel versterken. Zingen is belangrijk voor kinderen omdat zingen een sociale bezigheid is, er is een ontvanger en een zender. Zingen geeft ook een uitdrukking aan emoties. Zingen stimuleert de hersenen, de ademhaling verdiept, de doorbloeding verbetert zich en de spieren van het lichaam worden in geschakeld.²

De kinderen hoeven geen talenten te zijn in zingen. Het is wel belangrijk dat de stem niet wordt beschadigd, daarnaast wordt ook geleerd hoe ze een melodie vast kunnen houden en zuiver kunnen zingen. Het is de taak aan de leerkracht om liedjes aan te leren, liedjes te kunnen zingen en dat ze dus hun stem goed gebruiken. De leerkracht heeft daarnaast ook de taak om de leiding te geven aan de zingende groep. De leerkracht bepaald dan het startmoment, liedrepertoire, de toonhoogte en het tempo. Bij het leidinggeven aan een zingende groep is er maar één uitgangspunt: als de groep zingt, is de leraar stil.

De reden hiervan is het doel van de les, de leerkracht leert de liederen aan om ze zelfstandig te laten zingen door de kinderen. Een tweede reden is dat wanneer je meezingt, je vaak niet kan horen waar de kinderen de fouten maken.

Luisteren

De meeste mensen luisteren graag naar muziek en heeft zijn eigen voorkeur in wat voor soort muziek of geluid. Mensen komen veel in aanraking met muziek en dus ernaar luisteren ook. Soms ben je van het luisteren naar muziek je helemaal niet bewust, wanneer je bijvoorbeeld op straat loopt. Omdat muziek een belangrijke plaats inneemt in het leven, is het ook logisch dat we ook op de basisschool met kinderen naar muziek luisteren. Op de basisschool gaan we uit van een brede opvatting over het beluisteren van muziek. In het onderwijs gaat het niet om de smaak van muziek maar om de ontwikkeling van de muzikaliteit van de kinderen. Bij dit domein wordt er duidelijk onderscheid gemaakt tussen 'horen' en 'luisteren'. Luisteren is veel actiever en gericht dan horen. 'kinderen moeten de taal van muziek leren verstaan om alert op de muzikale informatie te kunnen reageren.' De taak van de leerkracht is voornamelijk de muziekkeuze en de juiste didactiek geven voor de les aanbod.

Muziek maken

Een taak van de basisschool is de kinderen in contact te brengen met muziek. Kinderen moeten

¹ Lei, R. van der, Haverkort, F. en Noordam, L. (2010) *Muziekmeester*. Baarn/Utrecht/Zutpen: ThiemeMeulenhoff. (27-166)

² URL: http://zevenzien.vrhl-websites.com/Media/Library/Documents/KP_02_leren_door_klank_en_ritme.pdf Geraadpleegd op 2-12-2013

de kans hebben om te ontdekken waar hun voorkeuren en sterke kanten liggen. De leerkracht moet hier bij helpen. De kinderen moeten de muziek ook kunnen ervaren hoe het is als je gezamenlijk muziek maakt. Door de kinderen te laten spelen op instrumenten maken ze kennis met verschillende muzikale principes, ze leren diverse instrumenten kennen en ze ervaren wat hoog en laag is. Ze werken ook aan de algemene ontwikkeling door samen muziek te maken. De kinderen leren bijvoorbeeld zich te concentreren, hoe het is om met iemand te spelen en om rekening te houden met diegene en kinderen werken aan hun motorische ontwikkeling.

Muziek lezen en noteren

Veel mensen kunnen geen noten lezen. Het maakt niets uit of er wel of niet muziek kan worden gelezen. Het zegt weinig over hoe goed je muziek kunt maken. Door het notenschrift heeft muziek zich vanaf vroeger al anders ontwikkeld.

Op de basisschool hoeven de kinderen geen moeilijke partijen te spelen. Ze zullen wel de principes van de muzieknotaties moeten begrijpen omdat de kennis van en de inzicht in westerse muziek vooral krijgt als je weet wat het notenschrift inhoudt. Kinderen zijn vaak nieuwsgierig naar het notenschrift. De leerkracht moet er voor zorgen dat de kinderen geregeld in aanraking komen met vormen van notatie. Kinderen kijken soms korte fragmentjes van een partituur, lezen melodieën mee of hebben visuele ondersteuning van een ritme.

Bewegen

Bewegen past heel goed bij muziek, ze horen bij elkaar. Bewegen/dansen is één van de oudste uitingsvormen van muziek. De leerkracht hoeft niet goed te zijn in dansen. Het is belangrijk dat de leerkracht voldoet aan de bewegingsdrang van kinderen en dat beweging wordt ingezet om de muzikale bewegingsvaardigheid te ontwikkelen. De bereidheid om te bewegen met de kinderen en de onderzoekende houding van de leerkracht zijn belangrijk om te kunnen aansluiten bij het muziekonderwijs.

3.2 De handpop

In het vorige paragraaf zijn de domeinen van het muziekonderwijs verduidelijkt. Het muziekonderwijs speelt samen met de handpop de belangrijkste rol tijdens dit onderzoek. Het is daarom van belang om te verdiepen in de literatuur over en van de handpop.¹ In dit hoofdstuk wordt onder andere het gebruik van een pop en de functie van de handpop verhelderd.

3.2.1 Gebruik van de handpop

Een handpop heeft een beweegbare mond en twee bespeelbare handen. De pop kan dus handelingen en bewegingen uitvoeren. De beweegbare mond heeft nog een detail voor gebruik: de tong. De tong kan worden bewogen door een (wijs)vinger.

Het is gemakkelijk om het hoofd van de pop te bespelen met de voorkeurshand. Via de achterkant van het hoofd wordt de mond bespeeld. Vier vingers boven en de duim onder. Wanneer de duim en de vingers naar elkaar toe of van elkaar worden gedrukt gaat de mond open en dicht.

Belangrijk om te weten is dat je geen professioneel popspeler hoeft te zijn om de handpop te gebruiken als een pedagogisch hulpmiddel.

Om met een handpop te werken gaat het vooral om een aantal technieken.

Het langzaam en rustig te laten bewegen van het hoofd van de pop is één van de technieken die wordt genoemd. Als de pop zich zo beweegt voorkomt dit onrust en zal de pop op deze manier realistischer overkomen. Door je hand te laten bewegen vanuit de pols is er meer controle.

Het is ook van belang om met de pop oogcontact te zoeken naar de kinderen toe. In de meeste gevallen moeten de vingers die in de bovenlip zitten iets naar beneden wijzen.

Grote bewegingen kunnen onrustig voor de kinderen worden ervaren wanneer de pop zich druk voor doet. Daarom is het goed om kleine en grote bewegingen te maken met het hoofd en de mond. Het rode deel wat in de mond zit van de handpop maakt een bepaalde indruk bij sommige kinderen, dit kan angst opleveren. Het is relevant om niet meer rood te laten zien dan nodig is. Daarom is het goed om kleine bewegingen te maken.

De stem van de pop is misschien nog wel het moeilijkste van alle technieken. De stem voor de handpop moet duidelijk zijn en geen last geven aan de stem van de spreker. De kinderen zullen de handpop herkennen door de 'speciale' stem die hij heeft. Om het nog echter te laten lijken moet de stem natuurlijk wel synchroon bewegen met de mond van de pop. Deze vaardigheid moet worden geoefend. De stem en hand van de spreker moet proberen om op hetzelfde ritme uit te komen. Met de pop kan je ook emoties of gevoelens laten uitbeelden. De pop kan bijvoorbeeld zijn handen voor zijn ogen doen wanneer hij verdrietig is. Niet alleen emoties maken indruk, ook handelingen en gebaren die herkenbaar zijn voor de kinderen. In dit geval zou de pop de bewegingen mee kunnen doen bij een liedje. Maar ook kleine bewegingen als: krabbelen, duimen, krullen maken in het haar zijn herkenbaar voor de kinderen.

Hierbij kan je de twee handen van de pop gebruiken. Het nadeel daarvan is dat je geen handen meer over hebt om te praten of de pop vast te houden. De mond van de pop is wel het meest sprekende van de pop. Een pop moet ook kunnen zitten, worden gedragen of misschien wel proberen te lopen. Het lopen met een is best lastig, de voeten zijn onbestuurbaar. Als de pop zit, kan hij het best op de schoot van de spreker zitten. De spreker heeft dan de meeste controle over de pop.

¹ Meurs, H. (2012) *De handpop als pedagogisch hulpmiddel*. Elst: Wonderbaarlijke Spiegel (5-48)

Een relatie met de kinderen krijgen zou een doel zijn van de pop. Bijvoorbeeld voor de veiligheid, het vertrouwen, echtheid, empathie/betrokkenheid, respect, zonder oordelen zijn, opmerkzaamheid, zelfbewustzijn en nieuwsgierigheid.

Deze kenmerken worden kort uitgelegd:

Veiligheid

Een pop kiest nooit een partij of denkt niet in 'goed' en 'fout'. De pop gaat met het kind mee, hij vindt bijvoorbeeld nooit iets dom of raar. De pop zal ook geen duidelijk of verkeerd onderscheid maken tussen de twee seksen. De kinderen hoeven zich nergens voor te schamen. Ze worden voor hun keuzes niet uitgelachen of afgekeurd. De pop moet zo het juiste gevoel geven van veiligheid.

Vertrouwen

Dingen die kinderen de pop vertellen mogen niet gebruikt worden om de kinderen te benadelen. De pop praat niet over andere mensen of kinderen en kan geheimen bewaren. Als een kind een geheim vertelt aan de pop, houdt de pop dit voor zich en staat de spreker hier buiten.

Echtheid

De pop geeft het gevoel dat hij geïnteresseerd is.

Empathie/betrokkenheid

De pop bekijkt dingen vanuit het kind. Hij voelt met het kind mee, hij begrijpt het kind, hij kan zich verplaatsen in het kind.

Respect

Het respecteren van de keuzes van het kind is voor de pop vanzelfsprekend. Het is gericht op het maken van contact met de kinderen. De pop nodigt de kinderen ook uit om mee te doen, als de kinderen niet willen, laat hij dat.

Zonder oordelen zijn

De pop spreekt geen oordelen uit over gedrag of wat het kind vertelt. Als een kind vertelt over iets, zal de pop niet zeggen dat iets niet waar is maar hij zal doorvragen met bijvoorbeeld waarom zoiets is. *'Een pop die niet oordeelt kan in gaan op de 'waarom-vraag' achter gedrag en duidelijk krijgen wat het kind nou precies dreef om te doen wat het deed, hoe het zich daar onder voelde, of het hem opleverde wat hij hoopte dat het hem zou leveren, of het er spijt van heeft of het nogmaals zou doen. het is een manier om het moreel besef van het kind bespreekbaar te maken en te laten groeien.'* Zo zegt Helen Meurs, schrijfster van het boek: De handpop als pedagogisch hulpmiddel(2012).

Opmerkzaamheid

Het gevoel van 'gezien worden' is een belangrijk gevoel en het versterkt de band tussen het kind en de pop. De pop merkt dingen op bijvoorbeeld: een ruzie, dat iets goed is gegaan of iemand naar de kapper is geweest en ga zo maar door.

Zelfbewustzijn

De handpop weet wie hij is, wat hij wil, wat hij kan. Hij heeft een eigen karakter. Dit brengt hij over aan de kinderen. Je mag zijn wie je wilt zijn.

Nieuwsgierigheid

De pop is nieuwsgierig, hij straalt dit uit naar alles wat er om hem heen gebeurt. Een citatie van schrijfster Helen Meurs 'De wereld is één grote ontdekkingsreis voor de pop.' Dit past goed bij de visie van de basisschool 'School X.' (schoolgids, 2013-2014)

3.2.2 Doelen die de pop beoogd voor het gebruik

Het doel van het gebruik van de pop is iets inbrengen in de les. Het kan zijn dat de pop letterlijk een object inbrengt, maar hij kan ook als hulpmiddel worden ingezet. Dan is de hulp je inbreng. Er zijn veel mogelijkheden voor de pop hoe hij iets kan inbrengen. Deze doelen¹ worden onderverdeeld in drie categorieën: Pedagogisch doel, didactisch doel en muzikaal/theatraal doel:

Pedagogisch doel

- deel laten nemen aan een activiteit
- Uitdagen iets te vertellen
- het kind laten vertellen over een moeilijk onderwerp
- het kind laten praten over gevoelens en emoties
- het kind laten oefenen met sociaal gedrag
- het kind laten oefenen met het stellen van grenzen
- duidelijk krijgen hoe het kind regels beleefd
- aan de slag met de werkhouding
- informatie verzamelen over het kind
- het kind laten oefenen met zelfstandigheid
- het kind stimuleren zelf oplossingen te bedenken

Didactisch doel

- deel laten nemen aan een activiteit
- aandacht van het kind
- uitdaging tot oefenen
- nieuwe leerstof aanbieden
- nieuw thema aanbieden
- laten oefenen met bekende leerstof
- kind laten vertellen over een moeilijk onderwerp
- duidelijk krijgen of de instructie begrepen is
- het kind laten oefenen met nieuwe leerstof
- werken aan de woordenschatvergroting
- aan de slag met de werkhouding
- het kind uitdagen te oefenen met een nieuwe vaardigheid
- het kind laten oefenen met zelfstandigheid
- het kind stimuleren zelf oplossingen te bedenken

Muzikaal/theatraal

- deel laten nemen aan een activiteit
- uitdaging tot oefenen
- nieuwe liederen en muziekstof aanbieden

¹ Meurs, H. (2012) *De handpop als pedagogisch hulpmiddel*. Elst: Wonderbaarlijke Spiegels (13-18)

- nieuw thema aanbieden
- werken aan de woordenschatvergroting
- aan de slag met de werkhouding
- het kind uitdagen te oefenen met een nieuwe vaardigheid
- het kind laten oefenen met ander gedrag
- het kind laten oefenen met zelfstandigheid

3.2.3 Handpop gebruik in dit onderzoek

In het vorige hoofdstuk zijn er allerlei doelen gesteld. De handpop heeft enkele functies in een les. Omdat de pop niet alle functies kan uitoefenen is er gekozen voor een beperkt aantal functies. De pop maakt deel uit in de activiteit, hij doet mee en probeert hierdoor de kinderen te stimuleren.

De pop brengt bij de muzieklessen een probleem of reden voor in de les mee. Naar aanleiding van dit probleem, reden, vraag of ander soort inbreng van de pop krijgt de les vorm. De pop heeft dus een belangrijke taak tijdens de inleiding. De pop biedt daarom ook vaak een nieuw thema aan.

Als een pop wordt gebruikt als hulpmiddel, kunnen er veel vragen bij de kinderen opkomen. Om het realistischer voor de kinderen te maken is het belangrijk de pop een veelzijdig karakter te geven.

De introductie van de pop is essentieel voor de daarna komende lessen. De kinderen gaan vaak uit van de eerste indruk bij nieuwe leerkrachten, maar ook bij de handpop.

Bij dit onderzoek wordt de pop geïntroduceerd als een vriendje dat nieuwsgierig is en die wil kennismaken met de kinderen. De pop zal verlegen overkomen. Dit is voor de kinderen geloofwaardig. De meeste kinderen vinden een nieuwe situatie ook spannend. Ze vergelijken de pop met zichzelf. Deze manier van introduceren heeft zo zijn voordelen. De leerkracht kan aftasten hoe de kinderen reageren, of er mogelijk sprake is van angst voor de pop. De les start vanuit een relatief rustige uitgangshouding. Het risico voor een uit de hand gelopen les is erg klein. De leerkracht start rustig, waardoor het werken met de pop kan worden opgebouwd.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek afgebeeld. De uitslagen zijn van de zes observatieformulieren overgenomen en in een grafiek verwerkt. De grafieken staan op volgorde van de gegeven lessen. Het hoofdstuk eindigt met een grafiek waarin de meningen staan van de kinderen over de lessen met en zonder handpop.

4.1 Verklaring van de grafieken

In het volgende hoofdstuk worden de grafieken afgebeeld. De resultaten zijn aan de hand van de observaties uitgewerkt en in een cirkelgrafiek gezet. Het is een helder overzicht van het gedrag van de kinderen. In dit hoofdstuk worden de grafieken verklaard.

De lessen met of zonder handpop hebben elkaar continue afgewisseld. In de observaties zijn vijf gedragingen geobserveerd van negen kinderen. De gedragingen lijden naar indicatoren van betrokkenheid. Hier volgt nogmaals de uitleg van de vijf gedragingen:

	Gedragskenmerken
Gedrag 1	Het kind heeft oogcontact met de pop/leerkracht
Gedrag 2	Het kind reageert spontaan op de pop/leerkracht
Gedrag 3	Het kind reageert op een vraag van de pop/leerkracht
Gedrag 4	Het kind gaat mee in de situatie
Gedrag 5	Het kind moet mee aan de activiteit.

Er zijn drie lessen zonder handpop en drie lessen met handpop. De domeinen die in de les centraal stonden zijn twee keer gegeven één keer met pop en één keer zonder pop. De lessen zijn op deze manier beter met elkaar te vergelijken. Deze vergelijkingen staan onder het volgende paragraaf 4.3.

Te zien in alle grafieken is dat alle vijf gedragingen 20% aanwezig zijn geweest, dat wil zeggen dat de gedragingen evenveel aan de orde zijn gekomen.

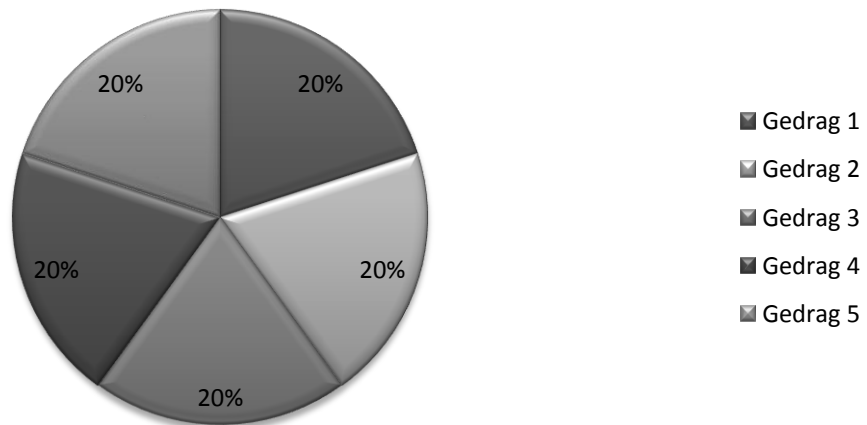
Gesprek

In het grafiek wordt een percentage afgebeeld met de meningen van de kinderen. In groep 1 en 2 zitten negen kinderen. Er is gevraagd aan al deze kinderen hun voorkeur met handpop, zonder handpop of geen voorkeur aan te geven tijdens het gesprek.

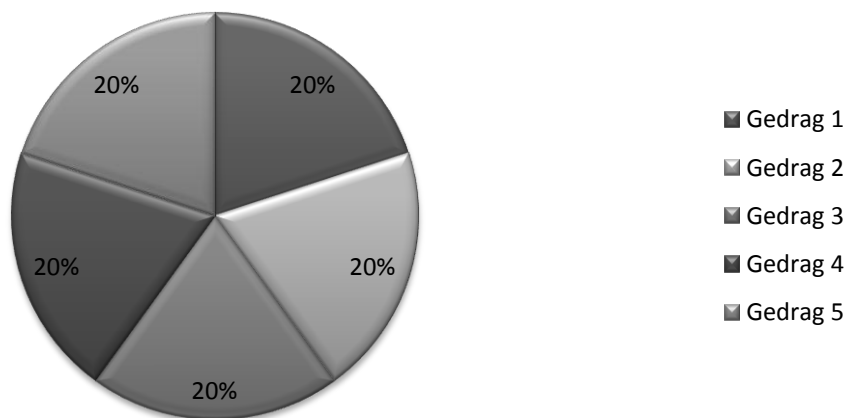
In het grafiek komt naar voren dat er een 2/3 deel, dit zijn zes kinderen, een voorkeur heeft om muzikles te hebben met een handpop erbij. Eén leerling is 11%, er heeft één leerling voorkeur om muziekles te hebben zonder een handpop erbij. De andere twee leerlingen hebben geen voorkeur.

4.2 Resultaten per les

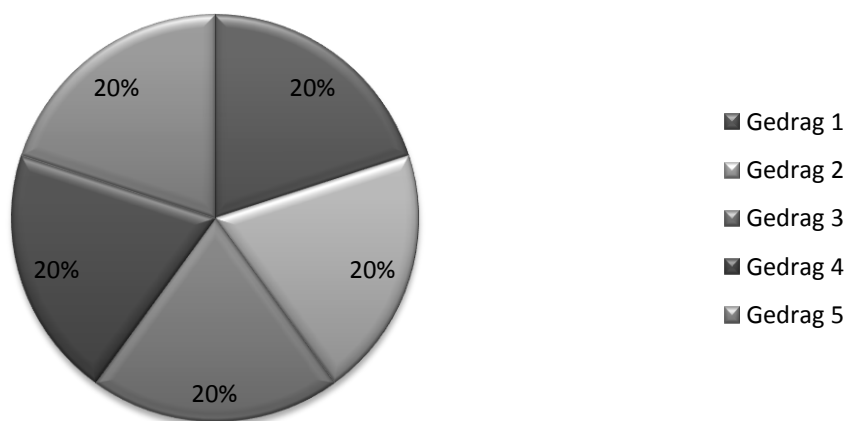
les 1: Zonder handpop. Domein: 'Muziek maken en Bewegen'.

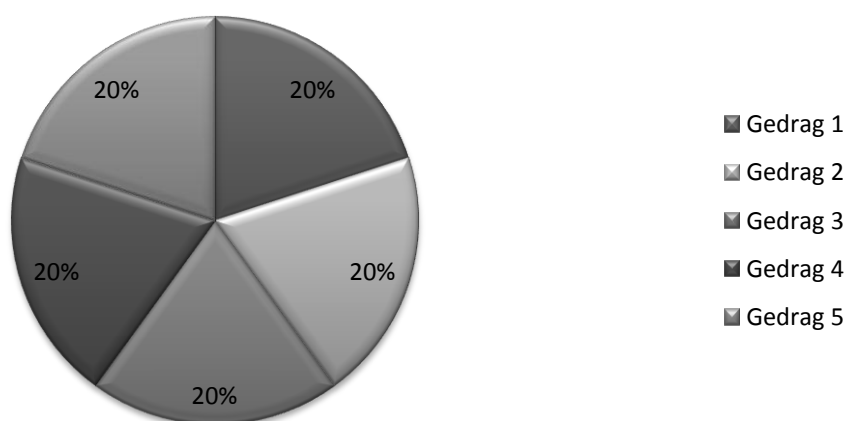
Les 2: met handpop. Domein: 'Luisteren'.

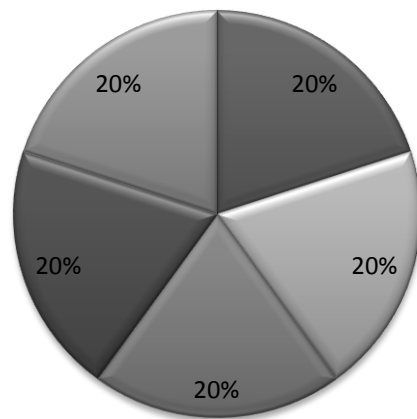
Les 3: zonder handpop.
Domein: 'Bewegen en zingen'.

Les 4: met handpop.
Domein: 'Bewegen en Zingen'.

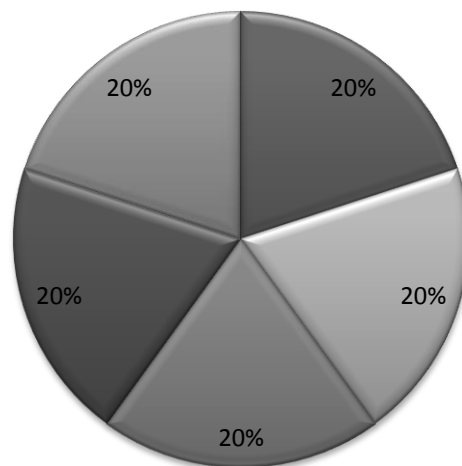

Les 5: zonder handpop. Domein: 'Luisteren'.

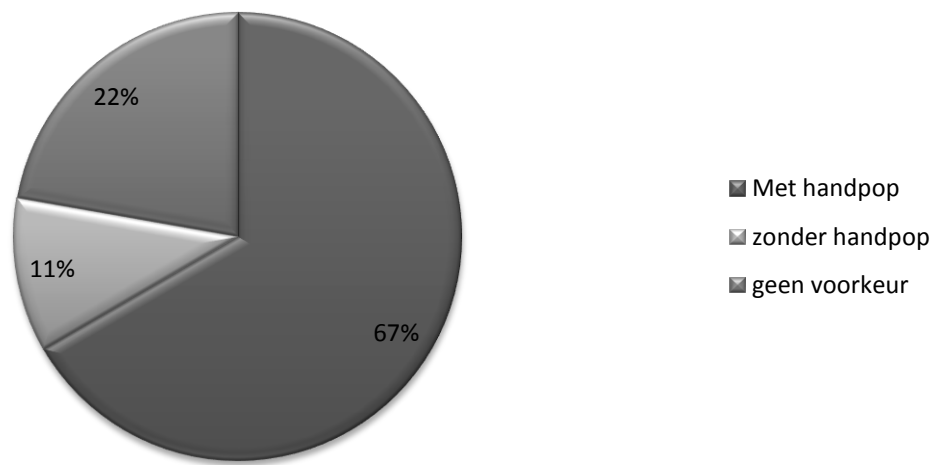
- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

Les 6: met handpop Domein: 'Muziek maken en Bewegen'

- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

Gesprek: voorkeur met of zonder handpop

4.3 Les resultaten vergelijken

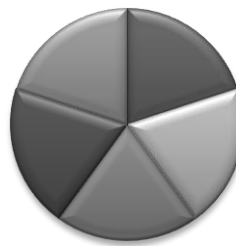
Om antwoord te geven op de praktijkvraag 'zijn er verschillen te zien tussen de door de domein overeenkomende lessen?', zijn de grafieken met dezelfde domeinen naast elkaar gezet. In het vorige hoofdstuk is ook al verteld dat de gedragingen allemaal aanwezig zijn. In de grafieken zijn er geen verschillen te ontdekken tussen de lessen.

Les 1: Zonder handpop. Domein: 'Muziek maken en Bewegen'.

- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4

Les 6: met handpop Domein: 'Muziek maken en Bewegen'

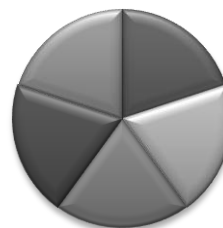
- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

Les 2: met handpop. Domein: 'Luisteren'.

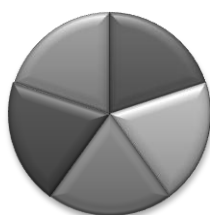
- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

Les 5: zonder handpop. Domein: 'Luisteren'.

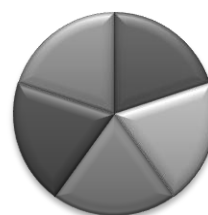
- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

Les 3: zonder handpop. Domein: 'Bewegen...'

- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

Les 4: met handpop. Domein: 'Bewegen en Zingen'.

- Gedrag 1
- Gedrag 2
- Gedrag 3
- Gedrag 4
- Gedrag 5

5. Conclusie

In het vorige hoofdstuk is er ingegaan op de grafieken en de bijbehorende muzieklessen en gesprek. In dit hoofdstuk wordt meer gekeken naar de resultaten van de grafieken en worden er conclusies getrokken. Tot slot zal dit hoofdstuk afsluiten met een eigen mening.

5.1 Conclusies n.a.v. observaties en gesprek

De ene conclusie zal opvallender zijn dan de ander. Door ze allemaal te formuleren zal het onderzoek verduidelijkt worden.

De conclusies worden overzichtelijker door ze op een rij te zetten:

Conclusies naar aanleiding van de observaties

- * De vijf gedragskenmerken die de betrokkenheid hebben gemeten, komen in alle zes muzieklessen evenveel voor.
- * Alle negen kinderen zijn betrokken tijdens alle zes muzieklessen.
- * Een muziekles met handpop heeft evenveel effect qua betrokkenheid als een les zonder een handpop.
- * Er is geen verschil tussen de lessen met dezelfde muziekdomeinen.

Conclusies naar aanleiding van het gesprek:

- * De meerderheid, vijf van de negen kinderen, kiest eerder voor muziekles met handpop dan zonder handpop.
- * Drie van de negen kinderen hebben geen voorkeur muzieklessen met of zonder pop.
- * Eén van de negen kinderen kiest voor muzieklessen zonder handpop.

Voorafgaand aan dit onderzoek is de volgende hoofdonderzoeksvraag geformuleerd:

‘Wat is het effect op de kinderen wanneer een handpop ingezet wordt als hulpmiddel tijdens de muzieklessen in groep 1 en 2?’

Het onderzoek is gedaan om hier een antwoord op te krijgen. Door de conclusies kan het volgende antwoord worden gegeven:

Het effect op de kinderen is gemeten door de gedragskenmerken van de betrokkenheid.

Deze betrokkenheid is gemeten in groep 1 en 2 tijdens de muzieklessen.

Daar is uit gebleken dat het inzetten van een handpop geen effect heeft op de betrokkenheid van de kinderen.

Na de laatste les is een kort gesprek gehouden. Tijdens dit gesprek is gevraagd welke lessen de kinderen het leukst vonden. Daarna is gevraagd welke lessen de kinderen leuker vonden, de lessen met handpop of de lessen zonder handpop. Hier waren de meningen over verdeeld. Toch heeft de meerderheid gekozen voor de muzieklessen met de handpop. Eén kind noemde hier een

reden bij: 'omdat hij zo lief is'. Uit de resultaten is gebleken dat de voorkeuren geen effect hebben gehad tijdens de muzieklessen.

5.1 verklaringen

De betrokkenheid is evenveel aanwezig bij alle lessen die zijn gegeven. Dit gevolg heeft ook een oorzaak. In deze paragraaf worden verklaringen afgelegd van eventuele oorzaken op deze resultaten.

5.1.1 De rol van muziek

In paragraaf 3.1.6 is beschreven hoeveel tijd de groepen spenderen aan muziek. De kinderen van groep 1 en 2 krijgen drie á vier keer muziekles per week. De scholen mogen zelf bepalen hoeveel kwartieren de kinderen muziekles krijgen aangeboden. Doordat de kinderen minimaal drie keer in de week muziekles krijgen, komen ze voldoende in aanraking met muziek. Groep 1 en 2 is dus gewend aan het krijgen van muziek. Doordat groep 1 en 2 gewend is aan muziek, zullen zij voor de muzieklessen een negatief of positief oordeel hebben. Dit oordeel kan invloed hebben op de betrokkenheid. In deze situatie zou je kunnen zeggen dat de kinderen plezier hebben aan muziek en dat de betrokkenheid hierdoor wordt bevorderd.

5.1.2 Het pedagogische klimaat

De benadering van Reggio Emilia is beschreven vanuit een pedagogische visie. Het uiteindelijke doel van een pedagogische visie is het verbeteren van het pedagogische klimaat buiten school, op school en in de klas. Iedere school zal zijn eigen kijk daarop hebben. De ene school zal zich meer richten op de cognitie van het kind en de andere school zal het geloof het belangrijkste vinden.

Op 'School X' is de pedagogische sfeer het belangrijkste. De school vindt het belangrijk dat de kinderen met plezier naar school gaan, dat ze zich veilig voelen. Daarna kan een kind pas leren en ontdekken. Ontmoeten- ontdekken- ontwikkelen zijn woorden die de school vorm geeft en uitsprekt waar zij voor staan.

Doordat de school het pedagogische klimaat voorop stelt, zou dit van invloed kunnen zijn op de betrokkenheid van de kinderen.

In de visie wordt het woord 'respect' meerdere keren naar voren gebracht. Al eerder is in paragraaf 3.1.4 het volgende geformuleerd: 'Iedereen heeft een eigen identiteit, daarom gaan zij in een sfeer van wederzijds 'respect' met elkaar om.'

Doordat de kinderen en leerkrachten respect voor elkaar hebben zou dat ook effect kunnen hebben in de les waardoor de betrokkenheid optimaal is.

5.1.3 De leerkracht

De kinderen van groep 1 en 2 hebben het hele jaar dezelfde leerkracht voor de klas gehad. Het zou zo kunnen zijn dat ik als leerkracht een andere invloed op de kinderen heb gehad. De kinderen zouden onder de indruk kunnen zijn geweest. Van de leerkracht kreeg ik te horen dat de kinderen niet anders op mij hebben gereageerd dan op de vaste leerkracht.

5.2 Eigen mening

De conclusies van het onderzoek komen niet overeen met mijn verwachtingen. Ik had verwacht dat de handpop een overheersende betrokkenheid zou lokken bij de kinderen. De kinderen waren wel enthousiast met de handpop, maar ze waren niet meer of minder betrokken bij de les dan anders. Ik had deze verwachting, omdat ik al eerder een verhalend ontwerp heb gedaan met de handpop. De handpop speelde hier een even grote rol vergeleken met dit onderzoek. Hij bracht het thema van de les in en de kinderen waren erg enthousiast. Dit verhalend ontwerp ging echter niet alleen om de muzikles. De pop speelde bij meerdere vakken een zelfde rol. Ik heb daarbij nooit stil gestaan bij de betrokkenheid. De kinderen van groep 1 en 2 waarmee het onderzoek is gedaan, waren ook erg enthousiast.

Toch kan ik me vinden in de uiteindelijke conclusies. Want tijdens de lessen die ik gaf had ik wel in de gaten dat de resultaten anders zouden zijn. Uit de observaties van mijn begeleider kwam dit ook naar voren. Want de conclusies die mijn begeleider invulde tijdens het observeren, waren precies zoals ik op dat moment verwachtte. Gedurende het lesgeven hadden de kinderen altijd een luisterende houding, deden ze mee aan de activiteit, kwamen ze spontaan met reacties, antwoorden ze op mijn reacties en keken ze mij aan. Ik heb het in elke les bijzonder gevonden hoe actief deze kinderen kunnen zijn tijdens de muzieklessen.

5.3 Aanbeveling

In paragraaf 5.1 is beschreven wat de oorzaak van de resultaten zouden kunnen zijn. Naar aanleiding van deze punten kunnen er ook aanbevelingen worden gegeven. Hieronder worden de aanbevelingen geschreven.

Omdat er geen verschil is qua betrokkenheid tussen de muzieklessen is gevonden, betekent dit nog niet dat de handpop helemaal geen toegevoegde waarde heeft. Bij de muzieklessen in groep 1 en 2 heeft het geen effect gehad. Daarentegen zou een handpop wel effect kunnen hebben bij een ander vak of activiteit. Een optie voor een nader onderzoek zou kunnen zijn om een handpop in te zetten bij een ander vak of een vak waarbij de onbetrokkenheid opvallend is.

Om een ander resultaat te krijgen bij een zelfde soort onderzoek zou er ook een andere keuze kunnen worden gemaakt wat betreft de school. Een andere klas betekent een andere school met een andere visie. Een school waar een ander concept centraal staat. En de rol van muziek minder hoog staat aangeschreven.

Het onderzoek zou ook kunnen verschillen qua resultaten wanneer er een andere leerkracht voor de klas staat. In dit geval de vaste leerkracht.

6. Samenvatting

In de samenvatting wordt verteld wat er in deze scriptie staat. Er is onderzoek gedaan naar het effect van het inzetten van een handpop tijdens de muzieklessen op de betrokkenheid van de kinderen in groep 1 en 2.

Met de daarbij horende onderzoeksvraag: *‘Wat is het effect op de kinderen wanneer een handpop ingezet wordt als hulpmiddel tijdens de muzieklessen in groep 1 en 2?’*

Het onderzoek heeft plaatsgevonden op de basisschool ‘School X’ in Plaats X. De groep 1 en 2 bestaat uit negen leerlingen.

Door middel van observaties is de betrokkenheid van de kinderen gemeten. Dit is gemeten door te hebben gekeken naar vijf gedragskenmerken. Er zijn zes muzieklessen gegeven. Om het effect van een handpop te onderzoeken is er gekozen voor drie lessen zonder handpop en drie lessen met handpop te geven. Om de drie lessen zonder en met handpop met elkaar te kunnen vergelijken zijn er telkens twee lessen tegenover elkaar gezet met hetzelfde domein als uitgangspunt. Het gaat hier over de vijf muziekdomeinen: zingen, luisteren, muziek maken, muzieknotatie en bewegen op muziek.

De resultaten zijn daarna in grafieken gezet en naast elkaar vergeleken om het helder en overzichtelijker te krijgen. Af te lezen is dat er geen verschil is tussen de betrokkenheid met pop of zonder pop. De gedragskenmerken komen dus evenveel voor in de lessen.

Uiteindelijk komt het er op neer dat de betrokkenheid evenveel en voldoende aanwezig is bij de muzieklessen. Dat de pop geen toegevoegde waarde heeft buiten de muzieklessen om wordt daarmee niet geconcludeerd. Na de les is er gevraagd of ze het leuk hebben gevonden met de handpop. Hierop werd overtuigend ‘ja’ geroepen. Het antwoord op de vraag of het leuker was zonder of met handpop daar zijn de meningen over verdeeld. De meerderheid heeft een voorkeur om een muziekles te hebben met pop. De voorkeuren hebben geen effect gehad op de betrokkenheid van de kinderen tijdens de muzieklessen.

Literatuurlijst

Internet

- Anoniem.(2013) *Pedagogisch hulpmiddel*. Geraadpleegd op 11-9-2013 via www.handpop.nl
- Anoniem.(2013) *Leerlijnen kunstzinnige oriëntatie*. Geraadpleegd op 14-10-2013 via <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOriëntatie/F-L54b.html>
- Gestel, M van(2013)*Leren door klank en ritme*. Geraadpleegd op 2-12-2013 via http://zevenzien.vrhl-websites.com/Media/Library/Documents/KP_02_leren_door_klank_en_ritme.pdf
- Anoniem.(2009) *Welbevinden, betrokkenheid en competenties*. Geraadpleegd op 14-10-2013 via www.leraar24.nl/leraar24-portlets/servlet/document?id=903
- Anoniem.(2012) *Dossier:muziekonderwijs*. Geraadpleegd op 10-10-2013 via <http://www.leraar24.nl/dossier/3360/muziekonderwijs>

Boeken

- Baarda, D.B. en De Goede M.P.M (2006). *Basisboek methoden en technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*.(pp. 17-259) Groningen: Wolters Noordhoff. Hdst 1-9
- Meurs, H. (2012) *De handpop als pedagogisch hulpmiddel*. Elst:Wonderbaarlijke Spiegels.
- Meeuwig. M., Schepers. W en Werf. T. van der (2007) *Een introductie in de sporen- pedagogiek: sporen van Reggio*. Amsterdam: B.V. Uitgeverij SWP
- Edwards, C., Gandini, L. en Forman, G. (1998) *De honderd talen van kinderen: De Reggio Emilia-benadering bij de educatie van jonge kinderen*. Utrecht: B.V. Uitgeverij SWP
- Lei, R. van der, Haverkort, F. en Noordam, L. (2010) *Muziekmeester*.(pp. 27-166) Baarn/Utrecht/Zutpen: ThiemeMeulenhoff
- Jong, L. de en Heijden, A. van der (2005) *Gevangen in een schelp: Ontwikkelingsgericht muziekonderwijs in de onderbouw*. Houten/ Groningen: Wolters- Noordhoff bv

Bijlagen

1. Lessen

2. Observaties

1. Lessen

Korte samenvatting

Les1: Zonder handpop

Domein: Muziek maken en bewegen

De kinderen moesten tijdens de inleiding lopen/ klappen/ trommelen op de maat. Daarna heb ik ze een liedje aangeleerd. Het liedje veranderde telkens qua tempo, van langzaam naar snel.

Uiteindelijk hebben we muziek gemaakt en bewegingen bedacht op het liedje.

Les 2: *Met handpop*

Domein: *Luisteren*

Tijdens deze les is de handpop, 'Jip Jodel', ingeleid. Ik heb de kinderen geleerd wat jodelen is. De kinderen hebben hiernaar geluisterd en hebben het daarna allemaal geprobeerd. Ik heb daarna het bruggetje gelegd naar geluidjes met de mond en geluidjes met een instrument. We hebben een spelletje gedaan met de instrumenten. De kinderen moesten raden welk instrument ze hoorden.

Les 3: *Zonder handpop*

Domein: *Bewegen en zingen*

Als inleiding hebben we een gesprekje gehad over zintuigen en werkwoorden die in het liedje voorkomen. Ik heb daarna een liedje aangeleerd met daarbij de bewegingen, tijdens het aanleren heb ik vragen gesteld over het liedje.

Les 4: *Met handpop*

Domein: *Bewegen en zingen*

De handpop had een probleem. Als je iemand een hand geeft, geef je die met je rechterhand. Maar wat is je rechterhand? Met als doel om reacties uit te lokken. Ik heb daarna een liedje aangeleerd met daarbij de bewegingen, tijdens het aanleren heb ik vragen gesteld over het liedje.

Les 5: *Zonder handpop*

Domein: *Luisteren*

Deze les is ingeleid door te luisteren naar dierengeluidjes, de kinderen moesten de geluidjes raden. Daarna heb ik liedjes geneuried, de kinderen raden ook bij deze opdracht wat voor liedje. We hebben het liedje uiteindelijk gezamenlijk geneuried. De les heb ik afgesloten met geluidjes maken op andere voorwerpen in de klas. De kinderen moesten luisteren en raden wat voor geluid ze hoorden.

Les 6: *Met handpop*

Domein: *Muziek maken en bewegen*

De handpop heeft de les geopend met vragen over de vorige lessen waardoor we terugkoppelden. De handpop vroeg zich af wat het verschil tussen langzaam en snel was. Dit hebben de kinderen laten zien, door het voor te doen.

Dus hebben de kinderen weer ge lopen/ geklapt/ getrommeld op de maat. Daarna heb ik ze een

liedje aangeleerd. Het liedje veranderde telkens qua tempo, van langzaam naar snel. Uiteindelijk hebben we muziek gemaakt en bewegingen bedacht op het liedje.

Lesformulier muziekles 1(zonder handpop)

Stageschool: School X	Student: Student X	Mentor/Mentrix: Mentor X
Groep: 1 en 2	Aantal kinderen: 9	Datum: 17-10-2013

Beginsituatie: Het is de eerste keer dat ik een muziekles met deze kinderen doe. De kinderen weten ervan af. De kinderen hebben rustig op mij gewacht.

Onderwijsdoelen(voor de kinderen): De kinderen voelen en horen wat langzaam en snel is. Deze begrippen worden duidelijk genoemd tijdens de les. De kinderen leren een liedje waarbij het ook langzaam en snel gaat. Domein: Muziek maken en bewegen.

Persoonlijk leerdoel: Ik wil in duidelijke opbouwende stappen werken

Lesmateriaal en hulpmiddelen: Trommel, stokjes.

Tijd	Inhouden/organisatie	Didactische werkvormen
	Inleiding Ik vertel kort dat ik muzieklessen kom verzorgen en stel me voor. Eén voor één komen de kinderen achter mij staan. Ik bepaal het tempo: langzaam en snel Daarna bespreken we wat er met de auto is gebeurd. De woorden: langzaam en snel worden gebruikt.	De kinderen zitten in de kring en gaan vervolgens voor hun stoel staan. We houden elkaar vast.
	Kern Ik introduceer het liedje, ik zing het liedje twee keer en klap daarbij. Daarna laat ik de kinderen ook bij het liedje klappen. Ze voelen op deze manier dat we langzaam en snel gaan. Ik sla op de trom. Eén leerling die ik heb aangewezen loopt op de tromslag. Vervolgens lopen twee kinderen tegelijk op de trom. Nu zing ik het liedje erbij en sla met de trom op de maat. De kinderen mogen nu allemaal mee lopen op het liedje op het moment van de tromslag.	De kinderen zitten in de kring. Aangewezen kind loopt op de trom. Iedereen mag om de tafel heen lopen op de tromslag.

	Slot Alle kinderen krijgen een stokje. Ze mogen met dit stokje op de maat slaan bij het liedje. Als laatst mogen de kinderen zelf een voorwerp bedenken waar we op kunnen slaan. Bijv. stoel, tafel etc.	
--	---	--

Lesformulier muziekles 2(met handpop)

Stageschool: School X	Student: Student X	Mentor/Mentrix: Mentor X
Groep: 1 en 2	Aantal kinderen: 9	Datum: 29-10-2013

Beginsituatie: Vorige keer heb ik verkapt dat ik iemand mee zou nemen. De kinderen weten dat ik kom. De kinderen wachtten rustig op mij.

Onderwijsdoelen(voor de kinderen): De kinderen krijgen verschillende geluiden te horen en raden (daarna) wat voor geluid ze horen. Domein: Luisteren.

Persoonlijk leerdoel: Ik wil dat de pop een duidelijke rol speelt in de muziekles.

Lesmateriaal en hulpmiddelen: Muziekinstrumenten, handpop: Jip, Jip zijn zelfgemaakte instrumenten.

Tijd	Inhouden/organisatie	Didactische werkvormen
	Inleiding Ik vertel dat ik vanochtend niet wakker werd van de wekker maar van iemand anders. Ik haal de handpop op en introduceer Jip Jodel. Jip vindt het een beetje spannend. Ik vertel Jip wat ik de kinderen ook net vertelde zodat hij er bij betrokken wordt. Jip Jodel, wat betekent Jip zijn achternaam? Ik laat horen wat jodelen is. Daarna probeer ik te jodelen. Ik vraag of andere kinderen dat ook eens willen proberen en Jip ook misschien?	De kinderen zitten in de kring. Ik laat een geluidje horen van jodelen.
	Kern We maken door te jodelen geluidjes met ons mond. Kunnen we nog meer geluidjes maken? Ik ontdek dat Jip ook geluidjes had gemaakt. Hij laat de geluidjes horen aan de kinderen. Ik heb andere instrumenten en laat deze horen. Spel: De kinderen hebben de ogen dicht en raden wat voor instrument ze horen.	De kinderen zitten in de kring. Een aangewezen kind maakt het geluid.

	Slot Spel: de kinderen moeten raden waar het instrument vandaan komt. Elke ronde wijs ik ene kind aan die zich mag verstoppen in het lokaal. Dit kind mag geluid maken met het instrument. Een ander kind mag het geluid raden door met ogen dicht de goede richting op te wijzen.	Eén voor één krijgen de kinderen een beurt om te verstoppen of te raden.
--	--	---

Lesformulier muziekles 3(zonder handpop)

Stageschool: School X	Student: Student X	Mentor/Mentrix: Mentor X
Groep: 1 en 2	Aantal kinderen: 9	Datum: 4-11-2013

Beginsituatie: De kinderen weten dat ik weer kom. Ze weten niet of de handpop mee komt ja of nee. De kinderen wachtten rustig op mij.

Onderwijsdoelen(voor de kinderen): De kinderen herhalen/leren nieuwe begrippen. De kinderen bewegen op het aangeleerde liedje. Domein: bewegen en zingen.

Persoonlijk leerdoel: Ik moet rekening houden met de tijd. Niet doorgaan als het niet hoeft.

Lesmateriaal en hulpmiddelen: Kleuterwijs.

Tijd	Inhouden/organisatie	Didactische werkvormen
	Inleiding Ik heb een gesprekje met de kinderen over bepaalde zintuigen en werkwoorden - neus, mond, oren, achteren, voren, draaien, knieën etc. In het liedje worden verschillende bewegingen gezongen zoals: 'knijp eens in je neus'. Deze doe ik eerst bij het eerste kind van de kring. Dit kind doet het bij de volgende en ga zo maar door.	De kinderen zitten in de kring. De kinderen mogen handelingen uitvoeren bij hun buurman. Wel voorzichtig.
	Kern Bij alle handelingen die ze hebben uitgevoerd, heb ik een liedje over. ik zing het liedje twee keer. Wat hebben ze gehoord? Wat voor beweging deden we hierbij? De kinderen mogen bij de volgende twee keer zingen meedoen met de bewegingen. Ik zing het liedje langzaam zodat de kinderen de volgorde gemakkelijk mee kunnen doen. Wie kan er al twee dingen tegelijk?	De kinderen zitten in de kring. De kinderen voeren de bewegingen bij het liedje uit.

	Slot Ik laat woorden weg. Deze woorden zingen de kinderen wel door, ik doe de bewegingen wel mee. Tot slot proberen de kinderen het liedje alleen te zingen. Ik doe de bewegingen er wel bij zodat ze een visuele ondersteuning hebben.	De kinderen zingen en bewegen tegelijk.
--	--	--

Lesformulier muziekles 4(met handpop)

Stageschool: School X	Student: Student X	Mentor/Mentrix: Mentor X
Groep: 1 en 2	Aantal kinderen: 9	Datum: 13-11-2013

Beginsituatie : De kinderen weten dat ik weer kom. Ze weten niet of de handpop mee komt ja of nee. De lessen zijn met elkaar vergeleken. Deze les is te vergelijken met de vorige les. De kinderen wachtten rustig op mij.

Onderwijsdoelen(voor de kinderen): De kinderen herhalen/leren nieuwe begrippen. De kinderen bewegen op het aangeleerde liedje(links en rechts). Domein: bewegen en zingen.

Persoonlijk leerdoel: Ik wil dat de pop een duidelijke rol speelt in de muziekles.

Lesmateriaal en hulpmiddelen: Knippie knipoog.

Tijd	Inhouden/organisatie	Didactische werkvormen
	Inleiding We zitten met een probleem. Jip mag vertellen wat het probleem is: 'Als ik iemand een hand geef moet dat met rechts, maar wat is rechts?'. Deze vraag is gericht aan de kinderen. Wat heb je nog meer rechts en l.... hoe kunnen we dit onthouden? De kinderen kunnen helpen met dit probleem. Uiteindelijk weet ik iets: stickers plakken op de rechter hand.	De kinderen zitten in de kring. De kinderen krijgen een sticker van mij op de rechterhand.
	Kern Ik zing een liedje voor van Knippie Knipoog. De kinderen luisteren naar het liedje om daarna te vertellen waar het liedje over ging. Ik doe de bewegingen er alvast bij. De kinderen mogen bij de volgende twee keer zingen meedoen met de bewegingen. Ik zing het liedje langzaam zodat de kinderen de volgorde gemakkelijk mee kunnen doen. Wie kan er al twee dingen tegelijk?	De kinderen zitten in de kring. De kinderen voeren de bewegingen bij het liedje uit.

Lesformulier muziekles 5(zonder handpop)

Stageschool: School X	Student: Student X	Mentor/Mentrix: Mentor X
Groep: 1 en 2	Aantal kinderen: 9	Datum: 14-11-2013

Beginsituatie : De kinderen weten dat ik weer kom. Ze weten niet of de handpop mee komt ja of nee. De kinderen wachtten rustig op mij.

Onderwijsdoelen(voor de kinderen): De kinderen krijgen verschillende geluiden te horen en raden (daarna) wat voor geluid ze horen. Domein: Luisteren.

Persoonlijk leerdoel: Ik moet rekening houden met de tijd. Niet doorgaan als het niet hoeft.

Lesmateriaal en hulpmiddelen: URL: <http://findsounds.com/types.html>

Tijd	Inhouden/organisatie	Didactische werkvormen
	Inleiding Terugkoppeling van de vorige luister les. Wie weet dat nog? Toen we geluidjes aan het maken waren? De kinderen zijn stil om te luisteren wat voor geluid ze horen. Je hoort altijd wel iets op school. Waar luisteren we naar? Ik maak dierengeluidjes met mijn mond: wat voor geluid? Bijv. hond, kat, muis, kip, koe. Daarna mag één van de kinderen een geluid maken.	De kinderen zitten in de kring. Eén voor één mogen de kinderen een dierengeluid maken.
	Kern Spel: Ik neurie een liedje, de kinderen moeten luisteren. Als de kinderen het weten mogen ze hun vinger opsteken en mogen ze het zeggen. Wanneer het goed is geraden neuriën we het liedje samen. Na het een paar keer te hebben gedaan, mogen een paar kinderen het ook proberen.	De kinderen zitten in de kring. De kinderen raden wat ik neurie.

	Slot Ik maak een geluidje door mijn vinger ergens op te tikken. Ik laat de kinderen verschillende dingen horen zoals: op het raam, op het bureau stoel, op de muur. De kinderen horen hierdoor het verschil. De kinderen daarna raden. Ze mogen het zelf ook proberen. De andere kinderen moeten dan raden	De kinderen mogen zelf uitzoeken waarop en waarmee ze geluid willen maken
--	--	--

Lesformulier muziekles 6(Met handpop)

Stageschool: School X	Student: Student X	Mentor/Mentrix: Mentor X
Groep: 1 en 2	Aantal kinderen: 9	Datum: 20-11-2013

Beginsituatie : De kinderen weten dat ik weer kom. Ze weten niet of de handpop mee komt ja of nee. De lessen zijn met elkaar vergeleken. De kinderen wachtten op de muziekles.

Onderwijsdoelen(voor de kinderen): De kinderen voelen en horen wat langzaam en snel is. Deze begrippen worden duidelijk genoemd tijdens de les. De kinderen leren een liedje waarbij het ook langzaam en snel gaat. Domein: Muziek maken en bewegen.

Persoonlijk leerdoel: Ik wil dat de pop een duidelijke rol speelt in de muziekles.

Lesmateriaal en hulpmiddelen: Moet je doen, trommels.

Tijd	Inhouden/organisatie	Didactische werkvormen
	Terugkoppelen naar de les langzaam en snel. Ik heb Jip over de lessen verteld. Ik vraag of één van de leerlingen Jip kan vertellen over de les met langzaam en snel. Wat voor liedje hebben we toen geleerd? Wat was er zo bijzonder aan dat liedje. Wie kan Jip laten zien wat langzaam en snel is? Ik laat twee tekeningetjes zien van Jip. Slak: langzaam, Haas: snel. Ik laat het plaatje zien en trommel hierbij. De kinderen lopen op de trommel. Ik laat één van de kinderen dirigeren door en tekening omhoog te houden. De kinderen krijgen bij deze opdracht allemaal een trommel.	De kinderen zitten in de kring. Eén kind staat voor de klas en houdt plaatjes omhoog. De rest van de kinderen kijkt hiernaar en doet wat er op de plaatjes staat. Slak: langzaam, Haas: snel
	Kern ik zing het liedje twee keer voor: waar gaat het liedje over? Ik zing het liedje twee keer voor: Wat valt de kinderen op bij dit liedje? De kinderen klappen/trommelen mee met het liedje. Ze voelen en horen dat het liedje eerst langzaam gaat en daarna snel. Waarmee kunnen we nog meer muziek maken?	De kinderen zitten in de kring. De kinderen hebben allemaal een trommel en trommelen bij het liedje.

	Bijv. vingers, voeten, handen etc.	
	Slot De kinderen zingen en klappen tegelijk met het liedje mee. Daarna mogen de kinderen op de muziek meelopen. Eén kind mag de kaartjes bij het liedje omhoog.	lopen en zingen op het liedje.